

BIJLAGE 1

Observatielijsten voor **Semantische relaties**
van kinderen met een talig niveau tot vier jaar.

Aanwijzingen voor het gebruik:

- De lijsten kunnen gebruikt worden bij directe en/of indirecte observatie.
- Een taalsample is een nuttig hulpmiddel bij de directe observatie.
- De lijsten noemen uitsluitend de productie van semantische relaties. Onder productie moet men verstaan het uiten van woorden, het maken van symbolische gebaren of het wijzen naar symbolische afbeeldingen die de semantische relatie aanduiden.
- Bij afwezigheid in de productie op een leeftijd dat de betreffende semantische relaties wel verwacht kunnen worden, is het noodzakelijk na te gaan of het kind de semantische relaties wel begrijpt.
- Een lijst kan na een bepaalde periode, bijvoorbeeld na een half jaar, opnieuw worden ingevuld, om te kijken of er vooruitgang is.
- Bij invulling door verschillende personen t.b.v. één kind, is het belangrijk om te overleggen over wat de diverse invullers onder 'soms' en 'vaak' verstaan.

Semantische relaties bij kinderen die nauwelijks praten
 talige leeftijd: 1;0 - 2;0 jaar

	nooit	soms	vaak
1 Vestigt het kind uw aandacht op een voorwerp door het gebruik van <i>die, dat, deze, dit</i> of <i>daar</i> of door het gebruik van een zelfstandig naamwoord dat ernaar verwijst? ('existence')			
2 Vestigt het kind uw aandacht op iets wat eerst aanwezig was maar nu niet meer, door het uiten van de woorden <i>weg, op</i> of <i>leeg</i> ? ('non-existence of disappearance')			
3 Vestigt het kind uw aandacht op iets wat herverschijnt nadat het weggeveest is, of op iets wat hetzelfde is als een eerder gezien voorwerp door het uiten van <i>ook, nog</i> of <i>weer</i> ? ('recurrence')			

**Semantische relaties bij kinderen die eenwoord-
uitingen, tweewoorduitingen en zinnetjes produceren**
talige leeftijd 1;6 - 3;0 jaar

	nooit	soms	vaak
1 Vestigt het kind uw aandacht op een voorwerp met uitingen zoals bijvoorbeeld <i>dat bal, isse auto, dat is een boek, dit is mijn fiets</i> of <i>wat is dat nou?</i> (‘existence’)			
2 Uit het kind woorden die betrekking hebben op een activiteit, zoals bijvoorbeeld <i>eten, slapen, papa eten, stenen vallen, pap koken, deze moet je of mijn mama die werkt.</i> (‘action’)			
3 Uit het kind woorden die betrekking hebben op het verplaatsen van dingen, door het gebruik van bijvoorbeeld <i>in, op, bij, uit, daar, hier, hier zetten, stenen in, hier kan die, die hier oppe bus</i> of <i>ik doe mijn pop in.</i> (‘locative action’)			
4 Uit het kind woorden die gaan over iets wat op een bepaalde plaats is, zoals bijvoorbeeld <i>in, bij, poppie hier, bal in, die zit hier, die hier zit nog in</i> of <i>waar is mijn poppetje?</i> (‘locative state’)			
5 Uit het kind woorden die betrekking hebben op een toestand, een eigenschap of een bezitsrelatie, bijvoorbeeld <i>kan niet, hoeft niet, is groot, ei is warm</i> of <i>dat is van mij.</i> (‘state’)			
6 Vestigt het kind uw aandacht op iets door het gebruik van een werkwoord dat verwijst naar een zintuiglijke waarneming, bijvoorbeeld <i>ik hoor niks</i> of <i>mij daar zie nog pindakaas, hè?</i> (‘notice’)			

Semantische relaties bij kinderen die voornamelijk zinnen uiten

talige leeftijd 3;0 - 4;0 jaar

	nooit	soms	vaak
<p>1 Uit het kind zinnnetjes die tijds-aanduidingen bevatten, zoals:</p> <p>a met <i>gaan</i> en een heel werkwoord</p> <p>b met het bijwoord <i>nu</i></p> <p>c met bijwoorden zoals <i>straks</i>, <i>dan</i> en <i>toen</i></p> <p>d met andere bijwoordelijke bepalingen</p> <p>e met <i>als....dan</i></p> <p>f met <i>wanneer</i> en <i>hoe laat</i></p> <p>g met een voltooid deelwoord</p> <p>h met een verleden tijd</p> <p>Voorbeeld: <i>een jaar geleden was ik geboren, hè</i> <i>moeder: drie jaar geleden ben je geboren</i> <i>gisteren, hè?</i> ('temporal')</p>			
<p>2 Uit het kind zinnnetjes die tegenstellingen bevatten met <i>maar</i></p> <p>Voorbeeld: <i>en dat zijn andere hekken, maar die zijn voor het kijken</i> ('adversative')</p>			
<p>3 Uit het kind zinnnetjes die verwijzingen naar oorzaak en gevolg bevatten, zoals:</p> <p>a met <i>omdat</i></p> <p>b met <i>want</i></p> <p>c met <i>waarom</i></p> <p>Voorbeeld: <i>nou kijk, we moeten dieren hebben, want het wordt een dierentuin</i> ('causal')</p>			

BIJLAGE 2

Observatielijst voor **Communicatieve functies**
van kinderen met een talig niveau van één tot vier jaar.

Aanwijzingen voor het gebruik:

- De lijst kan gebruikt worden bij directe en/of indirecte observatie.
- Een video-opname is een nuttig hulpmiddel bij de directe observatie.
- Meerdere observaties zijn wenselijk.
- De opbouw van de lijst is gebaseerd op ontwikkelingsgegevens. Wat een laag nummer heeft, komt vroeger in de ontwikkeling dan wat een hoog nummer heeft. Nagaan van alle items is echter zinvol.
- De lijst noemt uitsluitend de productie van communicatieve functies. Bij afwezigheid in de productie op een leeftijd dat de betreffende communicatieve functies wel verwacht kunnen worden, is nagaan of het kind wel reageert wanneer anderen die communicatieve functies gebruiken tegenover hem, echter zeker zinvol.
- Wanneer het kind een functie niet verbaal uitdrukt, is het ook zinvol om te observeren of de functie al non-verbaal wordt uitgedrukt.
- De lijst kan na een bepaalde periode, bijvoorbeeld na een half jaar, opnieuw worden ingevuld, om te kijken of er vooruitgang is.
- Bij invulling door verschillende personen t.b.v. één kind is het belangrijk om te overleggen over wat de diverse invullers onder 'soms' en 'vaak' verstaan.

Communicatieve functies van kinderen die al taal gebruiken

talige leeftijd 1;0 - 4;0 jaar

	nooit	soms	vaak
1 Gebruikt het kind uitroepen, bijvoorbeeld bij plotseling schrikken? (Expressiefunctie)			
2 Roept het kind iemand anders? (Regulatiefunctie)			
3 Vestigt het kind de aandacht op iets? (Representatiefunctie)			
4 Geeft het kind te kennen dat het iets wil of wenst? (Controlefunctie)			
5 Groet het kind? (Sociale functie)			
6 Geeft het kind commentaar op wat het waarneemt? (Representatiefunctie)			
7 Geeft het kind commentaar op wat het zelf aan het doen is? (Representatiefunctie)			
8 Vraagt het kind gericht om voorwerpen of acties? (Controlefunctie)			
9 Weigert het kind voorwerpen of acties? (Controlefunctie)			
10 Geeft het kind nieuwe informatie? (Representatiefunctie)			
11 Geeft het kind antwoord op een vraag? (Representatiefunctie)			
12 Geeft het kind commentaar op wat een ander doet? (Representatiefunctie)			
13 Vraagt het kind om informatie? (Representatiefunctie)			

	nooit	soms	vaak
14 Vraagt het kind om verduidelijking of herhaling, wanneer het iets niet verstaan of begrepen heeft? (Regulatiefunctie)			
15 Vraagt het kind naar de naam van dingen? (Representatiefunctie)			
16 Uit het kind zijn gevoel? (Expressiefunctie)			
17 Geeft het kind aan wat het van plan is te gaan doen? (Controlefunctie)			
18 Vraagt het kind om toestemming? (Controlefunctie)			
19 Voegt het kind informatie toe aan iets wat iemand anders zei? (Representatiefunctie)			
20 Vraagt het kind om uitleg? (Representatiefunctie)			
21 Stelt het kind iets voor om te doen? (Controlefunctie)			
22 Vraagt het kind wat een ander wil? (Controlefunctie)			
23 Vraagt het kind wat een ander van plan is te gaan doen? (Controlefunctie)			
24 Vraagt het kind naar het gevoel of de toestand van een ander? (Expressiefunctie)			
25 Vraagt het kind om een verklaring wanneer het iets niet mag? (Controlefunctie)			
26 Geeft het kind zelf verklaringen? (Controlefunctie of representatiefunctie)			
27 Stelt het kind zelf regels op? (Controlefunctie)			

BIJLAGE 3

Observatielijst voor **Het taalgebruik in de klas**
van kinderen met een talig niveau van vier tot acht jaar.

Aanwijzingen voor het gebruik:

- Deze lijst is bedoeld om ingevuld te worden door de leerkracht, al of niet in gesprek met de therapeut. Het is dus een lijst voor de indirecte observatie.
- De opbouw van deze lijst is gebaseerd op ontwikkelingsgegevens. Wat een laag nummer heeft, komt vroeger in de ontwikkeling dan wat een hoog nummer heeft. Nagaan van alle items is echter zinvol.
- De lijst gaat in op productief en receptief taalgedrag, maar de nadruk ligt op taalproductie. Na invulling weet u dus het meest over het productief taalgedrag.
- De taalvorm waarin een kind zijn bedoelingen uitdrukt, staat in deze lijst minder op de voorgrond dan de vraag of het kind wel voldoende verschillende bedoelingen uitdrukt.
- Bij invulling door verschillende personen t.b.v. één kind is het belangrijk om te overleggen over wat de diverse invullers onder 'soms' en 'vaak' verstaan.

Het taalgebruik van kinderen in de klas

talige leeftijd 4;0 - 8;0 jaar

	nooit	soms	vaak
1 Kijkt het kind naar de leerkracht, wanneer die iets zegt of gebaart?			
2 Kijkt het kind naar andere kinderen, wanneer die iets zeggen of gebaren?			
3 Vraagt het kind naar de namen van dingen?			
4 Gebruikt het kind de namen van andere kinderen?			
5 Reageert het kind op vragen van de leerkracht?			
6 Reageert het kind op opdrachten van de leerkracht?			
7 Vertelt het kind uit zichzelf iets aan de leerkracht?			
8 Vraagt het kind uit zichzelf iets aan de leerkracht?			
9 Reageren andere kinderen op dingen die het kind vertelt?			
10 Reageert het kind op andere kinderen die hem rechtstreeks iets vragen of vertellen?			
11 Blijft het kind goed in balans ook wanneer hem iets gevraagd wordt dat het niet verstaan of begrepen heeft?			
12 Geeft het kind aan dat het iets niet begrepen heeft?			
13 Begrijpt het kind een complexe vraag of opdracht helemaal, waardoor het niet op één onderdeel reageert?			
14 Neemt het kind zelf het initiatief tot een gesprekje dat meer omvat dan één opmerking?			
15 Maakt het kind een zelfgekozen gespreks-onderwerp echt duidelijk, geeft het voldoende informatie aan de luisteraar?			
16 Houdt het kind rekening met de voorkennis van de luisteraar, door niet te veel impliciet te laten?			

	nooit	soms	vaak
17 Brengt het kind diverse gespreksonderwerpen in in de klas, zodat het niet telkens op één stereotiep onderwerp terugkomt?			
18 Geeft het kind aan wanneer het op een ander gespreksonderwerp overstapt in een gesprek?			
19 Werkt het kind een gespreksonderwerp goed uit, zodat het niet van de hak op de tak springt?			
20 Neemt het kind actief deel aan groepsgesprekken?			
21 Wanneer het kind niet als spreker deelneemt aan groepsgesprekken, luistert het dan wel?			
22 Uit het kind eenvoudige gevoelens zoals bijvoorbeeld plezier, verbazing, moeheid, boosheid en nieuwsgierigheid?			
23 Uit het kind complexere gevoelens zoals bijvoorbeeld teleurstelling, minachting, verlegenheid en medelijden?			
24 Herkent het kind gevoelens van anderen?			
25 Informeert het kind naar gevoelens van anderen?			
26 Maakt het kind grapjes?			
27 Begrijpt het kind grapjes van anderen?			
28 Gebruikt het kind taal om zijn eigen activiteiten te begeleiden of te sturen?			
29 Vertelt het kind over recente gebeurtenissen?			
30 Vertelt het kind over gebeurtenissen uit een verder verleden?			
31 Vertelt het kind iets over wat hij van plan is te gaan doen?			
32 Loopt het kind vooruit op gebeurtenissen in de toekomst?			

BIJLAGE 4

Observatielijst voor **De verhaalopbouw**
van kinderen met een talig niveau vanaf zes jaar.

Aanwijzingen voor het gebruik:

- De lijst is bedoeld voor de directe observatie. Deze directe observatie kan plaatsvinden in verschillende situaties: in een individuele therapiesituatie, in een groepstherapiesituatie en/of in een klassensituatie. De situatie kan er het best bij worden vermeld.
- Een geluidsbandopname is een nuttig hulpmiddel bij de directe observatie.
- Alleen de productie van verhalen is opgenomen in de lijst. Wanneer een kind bepaalde verhaalstructuren nog helemaal niet kan produceren op een leeftijd dat dit wel verwacht kan worden, is observatie of het kind die verhaalstructuren wel begrijpt, zeker zinvol.

De verhaalopbouw van kinderen
talige leeftijd vanaf 6;0 jaar

	nooit	soms	vaak
1 Kan het kind meerdere zinnen na elkaar uiten die verband houden met elkaar?			
2 Kan het kind chronologisch vertellen?			
3 Kan het kind een vertelde gebeurtenis in een bepaalde tijd plaatsen?			
4 Kan het kind de setting van het verhaal weergeven?			
5 Kan het kind motieven voor het handelen van een verhaalpersoon duidelijk maken?			
6 Kan het kind oorzaken en gevolgen van een gebeurtenis vertellen?			